

Hallintotieteet: hyödyllisinä, kohden Eurooppaa, tieteen kivijalalta ponnistaen

HIERTÄVÄ SUHTEEMME JULKISEN SEKTORIN UUDISTAMISEEN

Hallintotieteet ja käytäntö: kivinä toistemme kengissä

Tämän lehden pääkirjoituksissa on alusta alkaen toistunut eräs aihe. Hallintotieteet ja julkisen sektorin uudistamisfunktiot elävät ikään kuin kivinä toistensa kengissä.

Me hallintotieteiden edustajat haluamme olla relevantteja, mutta säilyttää itsenäisyytemme. Haluamme tulosityksiköidemme olevan hyvämaineisia myös asiantuntijajaysikköinä. Emme pane pahaksemme, jos itsemmekin arvioidaan osaavan jotakin käytäntöä varten. Ellei osaksemme koidu julkkiksen hohto, meille riittää maine säällisenä asiantuntijana.

Hallinnon uudistamisfunktioiden edustajat vaativat päiväkohtaista käytännöllisyyttä. He vaativat tiedon ja tutkimustulosten nopeaa välineellistä hyödyntämistä. Akateemisen maailman käsitteiden ja tekniikoiden manipulointinäppäryys on heille turhaa kuorrutusta.

Yhä harvemmin voimme vedota siihen, etteivät hallinnon uudistamisfunktioiden edustajat ymmärtäisi tiedettämme. Me itse koulutamme ne tohtorit, joita kasvavassa määrin rekrytoituu noihin funktioihin harkitsemaan, solmisivatko he kanssamme sopimuksia selvityshankkeista.

Omat, vielä tuoreet mutta jo useat kokemukseni sekä kansallisista että kansainvälisistä käytäntöä palvelevista hankkeista ovat antaneet opetuksiaan. Hankkeet tuskin rikastuttavat niistä vastuussa olevia tulosityksiköitä, johtajistaan ja tekijöistään puhumattakaan. Toisaalta ne ovat hyödyllisiä oppimistilanteita. Sitä ne ovat, kunnes oppii, millaisia kokemuksia ei enää tarvitse lisää.

Käytännön hankkeet ovat myös hyödyllisiä tutkimusaineiston ja näkökulmien lähteitä. Sitä ne ovat, jos aikaa jää myös tieteelliseen omien kokemusten tulkinnaan ja raportointiin.

Suostumus työskentelyyn ennalta määritellyn suunnitelman mukaan ja raportointi ottaen huomioon tilaajan toiveet kysyy luonnetta. Sitä ei toisaalta koskaan ole liikaa.

Vaikka orjana, jottei orpona?

Maamme yliopistoissa on kymmenkunta hallintotieteellistä tulosityksikköä. Kutakin niistä koskevat ajanmukaisten kvasimarkkinoiden aiheuttamat haasteet. Varsinaisille markkinoille on sen sijaan matkaa.

Perusrahoitus hupenee. Tuoreet tohtorit täytyy itse työllistää soveltuviin hankkeisiin, ellei muu auta. Aitoihin tuloylijäämiin sisältyvä vapaa raha kiiltelee toiveena jokaisen tulosjohtajan ja jokaisen vastuullisen professorin silmänurkassa. Vapaalla rahalla voi matkustaa vaikkapa alamme niihin kansainvälisiin vuotuiskonferensseihin, joihin osallistuminen katkesi meiltä suomalaisilta alamme tieteenharjoittajilta menonleikkausten vuonna 1993.

Elämme konsortioiden maailmassa. Jokaista alamme tulosityksiköistä lienee jo lähestytty ehdotuksin, että liittyisimme johonkin reaalisen hallinnonkehittämisen konsortioon. Aikaisemmin saimme kokemusta enemmänkin vain sopimustutkimus-

hankkeista. Nyt meitä eivät enää rajat pidätte. Hankkeidemme kohteiksi ovat olleet tulossa niin Muurmanni kuin Krim ja Kirgisia, niin Zimbabwe ja Etiopia kuin Tshekinmaa ja Liettua.

Markkinoiden ehdoilla – oikeasti vai leikisti?

Osoittaako jossakin vaiheessa meitä kohden kilpailuviraston syyttävä sormi? Tuleeko kilpailunedistämisviranomaisen laskemaan kustannuksiamme, ettemme ole syyllystyneet polkumyyntiin? Toisaalta jos hintamme vastaavat huipputuottajien markkinahintoja, kuinka meillä olisi varaa maksaa huippuasiantuntijoille huip-pupalkat?

Joudumme myös kysymään, milloin ehdimme harjoittaa uutta alkuperäistutkimusta. Lopulta laadimme enemmänkin hankehakemuksia budjetteineen ja hankkeiden toimeenpanon ja seurannan raporteja kuin sellaisia alkuperäiskäsikirjoituksia, joiden toivomme viehättävän arvovaltaisten joumaalien ja kustannustalojen toimittajia ja referoijia. Miten noissa oloissa turvaamme oman uudistumisemme?

EUROOPPALAISTUMISEMME KIVIKKOTAIVAL

Helppo ja vaikea Eurooppa-aihepiiri

Useimmat hallintotieteelliset tulosityksikkömme ovat ottaneet tutkintovaatimuksiinsa Eurooppa-kirjallisuutta ja perustaneet kokonaisia Eurooppa-opintojaksoja. Moni niistä on aktiivinen EU-Socrates vaihtopartneri.

Maamme hallintotieteiden kymmenestä tulosityksiköstä Eurooppa-asioissa aktiivisimpia ovat olleet Tampereen yliopiston aluetieteen ja ympäristöpolitiikan sekä julkisoikeuden laitokset, Vaasan yliopiston hallintotieteet sekä Helsingin yliopiston valtio-opin hallinto-opin linjan kollegat. Ei liene sattuma, että kaksi ensimmäistä kuuluvat yliopistonsa ainoisiin hallintotieteellisiin huippuyksikön statuksen voittajiin.

Eurooppa-aiheet ovat opetuksen järjestämisen kannalta sekä houkuttelevia että ongelmallisia. Opiskelijat vaativat näitä aiheita, joten kysyntä on taattu. Myös muuta kysyntää on. Toisaalta aihepiiri ei ole helppo.

Eurooppa-aineisto on tavattoman laaja. Se on kaikkea muuta kuin tasalaatuisia. Monet toisen käden lähteet ovat suorastaan virheellisiä. Niin olen itsekin saanut vastikään havaita laajaa Eurooppa-, talous- ja finanssihallinto-kurssia valmistellessani yhdessä kollega *Jukka Nummikosken* kanssa. Mikään ei voita primaariaineistoa, mutta sellaisen hankinta saattaa olla vaikeaa, jos on kysymys vasta itse EU:ssakin kehitteillä olevista asioista. Laadukkaan, yleisöläheisen Eurooppa-kurssin kehittäminen on suorastaan tuskallisen työlästä.

Hankemahdollisuuksien kenttää kirjomassa

Tampereen yliopiston hallintotieteet ovat likimain niin laaja kokonaisuus, että sen piirissä on mahdollista kehittää Eurooppa-opetusta itsenäisesti. Tämä on mahdollista etenkin tamperelaisissa huippuyksiköissä eurooppalaisten aluekysymysten ja Eurooppa-oikeuden aihepiireistä.

Muut kaksi tamperelaista ja kuusi muuta alamme tulosityksikköä alallamme ovat riippuvaisia verkottumisesta kansallisesti ja kansainvälisesti. Alamme yksiköistä Vaasan yksikkö on jo pitkään osallistunut intensiivisesti ensin Erasmus- ja nyt Socrates-yhteistyöhön. Yhteistyö on käsittänyt paitsi opiskelija- ja opettajavaihdon, myös osallistumisen Thematic Network in Public Administrationin toimintaan.

Tuossa networkissa kehitellään yhteiseurooppalaisia Eurooppa-opintojaksoja ja -kokonaisuuksia. Kun itsestään Socrates-yhteistyö vierailevine ulkomaalaisopiskelijoineen poistaa pohdinnan siitä, olisiko syytä aloittaa suomalaistenkin opettajien voimin englanninkielinen opetus, jota olen itsekin käynyt antamassa Vaasan dosenttina.

Komission viimevuotisen päätöksen nojalla Socratesin julkishallinnon verkosto kuuluu itsenäisenä osana laajempaan Thematic Network in Political Science and Public Administrationiin. Sen piirissä tehtävään yhteistyöhön osallistuu Vaasan yksikön lisäksi alaltamme ainakin Tampereen yliopiston hallintotieteen laitos. Laadin itse kuluvan kevään aikana laajan analyysin maamme hallintotieteistä verkoston kesäkonferenssiin.

Uusia mahdollisuuksia: EMPA ja MASST

Uusia mahdollisuuksia eurooppalaiseen yhteistyöhön viriää hallintotieteille jatkuvasti. Niistä mainittakoon ensinnäkin EMPA, European Master of Public Administration.

EMPA on maineikkaasta Leuvenin yliopistosta käsin johdettu verkosto. Siihen kuuluu huippuyksikköinä esimerkiksi Ranskan hallintokorkeakoulun ENA:n kuuluisa valmistuskanava »Science-Po» sekä alamme keskusyksikkö Saksassa Hochschule für Verwaltungswissenschaften Speyer. Muita osallistujia ovat esimerkiksi uusi unkarilainen huippuyliopisto University of Economic Sciences Budapestissä sekä eteläisestä naapurimaastamme Tarton perinteikäs yliopisto.

Niistä alamme yksiköistä, joita EMPA:n merkeissä on lähestytty, Vaasan ja Helsingin yksiköt ryhtyvät yhteistyöhön. Tampereen yksikkökokonaisuus jatkaa eurooppalaistumista omin neuvoin.

EMPA:n kaltaisiin verkostoihin osallistuminen vaatii rahoitusta. Sitä on yleensä saatavilla yhdistelmänä Komission varoja ja kansallista rahoitusta. Tässä mielessä EMPA:aan rinnastuu myös esimerkiksi MASST, M.A. in Society, Science and Technology.

MASST on yli 20 eurooppalaisen yliopiston verkosto, joka saa rahoituksensa komission sihteeristöltä sekä kansallisista lähteistä. Osin tamperelaisissa hallintotieteissä tehdyn valmistelun jälkeen tamperelainen osallistuminen ankkuroituu yliopiston sosiologian laitokseen ja yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen yhteydessä toimivaan International School of Social Sciences- eli ISSS-yksikköön. Muualla nopeasti etenevän tiede- ja teknologiakysymysten hallintotieteellistämisen aika koittaa Suomessa vasta tulevaisuudessa.

Sellaisista kansainvälisistä aineksista kuin Socratesin temaattinen verkosto, EMPA ja MASST taotaan tulevaisuuden huippuyksiköt. Jo sitä ennen nuo ainekset ovat tärkeitä perusteluja yliopistojen tulossopimuksissaan OPM:n kanssa solmimille sopimuksille hankerahoituksesta. Tosin myös kansallisesti suuntautuneita yksiköitä tarvitaan, kunnes ammattikorkeakoulut tunkeutuvat alamme kansallisiin osiin. Tulevaisuuden hallitseviin painopisteisiin kuuluu varmasti yhteiskuntatieteiden ja toisaalta »science and technology» -aihepiirin ristipölytys. Tuo aihepiiri on aivan liian tärkeä ja kiinnostava jätettäväksi vain insinöörien, lääkäreiden ja luonnontieteilijöiden käsiin.

HALLINTOTIETEIDEN PERUSTEHTÄVIEN KEHITTÄMISPAKKO

Laadunvarmistus tulee, oletko valmis?

Hallintotieteitä ei ole perusteltu arvostella liiallisesta tutkimus- ja liian vähäisestä opetuspainotteisuudesta. Perustamisestaan saakka alamme yksiköt ovat

harjoittaneet voimavaroihinsa nähden huomattavaa maisterituotantoa ja Tampereella lisäksi vuosikymmenet opetusjaostotutkintojen tuotantoa. Vähitellen on käynnistynyt tohtorituotanto. Alallamme on tutkijakompetenssien perusteella rekrytoitujen ohella lukuisia armoitettuja opettajia monien hyvien tutkija-opettajien ja opettaja-tutkijoiden lisäksi.

Tulevaisuudessa kaikki laitokset oppiaineineen arvioidaan säännöllisesti. Tämä ei tarkoita alituisia arvioijien vierailuja. Sen sijaan odotettavissa ovat arvioinnit laadunvarmistusta koskevan dokumentaatiomme perusteella.

Olen itse ymmärtänyt opetuksen laadunvarmistuksen vaativan soveltuvia keskustelu- ja neuvotteluareenoita ja määräaikaista neuvonpitoja, joissa asianosaiset voivat kohdata. Samoin laadunvarmistus vaatii soveltuvaa lomakkeistoa, jolle rekisteröidään luentokursseja, tenttejä ja muuta opetusta koskevat opiskelijoiden arviointitieto. Oma toivomukseni on, että lomakkeistosta tulisi opettajien kehitysväline, ei heihin kohdistettavan uuden detaljikontrollin ja hiostuksen väline. Lopulta laadunvarmistus vaatii jatkuvan parantamisen periaatteen mukaan kehittämishankkeita, jollaisia olisi alati oltava käynnissä. Kaikkia noita kolmea aluetta kattavana laadunvarmistus kuitenkin tuskin alkanee.

Tutkijakoulutus hallintotieteissä: painopiste ohjaukseen

Osana johtamani hallintotieteellisen tutkijakoulun Valhal:in toimintaa selvitin vuodenvaihteessa, mikä on tutkijakoulutuksen tila koulutusallammme. Selvitys tehtiin sekä menossa olevaa tutkijakoulujen 1. sukupolven arviointia että Valhal II:n (1999–2002) rahoitushakemusta varten.

Sekä jatko-opiskelijoiden että heidän ohjaajiensa keskeisin huomion kohde oli tutkimustyön ohjaus. Liian moni jatko-opiskelija jää vielä ajelehtimaan. Huolestuttavan monet laitosten nuoret tohtorit valittavat, että ohjaajan ikä, virkaikä laitokselaan ja muodollinen asema ratkaisevat, kuka kirjataan viralliseksi ohjaajaksi riippumatta todellisesta ohjaussuoritteesta. Ohjaajien vahvin idea oli suppeiden ohjattavaryhmien kokoaminen avainprofessoreiden ympärille. Ideaan kuuluu, ettei jokaisesta jatko-opiskelijaksi rekisteröityneestä yritetä kouluttaa pesunkestävää tohtoria, koska tämä johtaisi tohtorikelpoisiinkin kohdistuvan ohjauksen ohuuteen.

Huomattava osa arvostelun kohteita kuuluu yliopistoyhteisöjen yleisiin ongelmiin. Emme esimerkiksi voi pelkästään oman alamme tutkijakoulutusta kehittämällä lakkauttaa tiedon panttaamista kollegoilta yliopistojen ja laitosten sisällä. Kyselyn viesti oli myös se, että niitä kyllä autetaan, jotka ovat valmiit vähän autamaan itseään, ovatpa he jatko-opiskelijoita tai ohjaajia.

Tieteellinen julkaisutoiminta kunnollisen evaluaation piiriin!

Tämän hetken kaavailujen mukaan yliopistolaitokset saavat vuoteen 2003 mennessä 65 prosenttia perusrahoituksestaan maisterituotannostaan tuotantokatoon saakka 35 vastaavasti tohtorituotannostaan. Lisäksi huippuyksikkö-, kehittämisprojekti- ja tavanomainen tutkimusrahoitus jatkuvat.

Pitäisin ihmeenä, ellei seuraavien viiden vuoden sisällä otettaisi käyttöön myös tieteellisen julkaisutoiminnan järjestelmällistä evaluaatiota. Joillakin, etenkin luonnontieteellisillä, lääketieteellisillä ja teknis-tieteellisillä aloilla niin jo tehdään laajassa mitassa. Yhteiskuntatieteissä vastaava on vaikeampaa. Huomattava osa julkaisutoiminnastamme ei huipennu tulosten julkistamiseen arvostetuissa, referoiduissa kansainvälisissä journaaleissa.

Useat yliopistot laskevat jo meidän hallintotieteilijöidenkin julkaisumääriä. Niidenkin pohjalta kohdistetaan rajoitettuja määriä tulosrahoja. Tulokriteerit ovat kuitenkin vielä puutteelliset ja epäyhtenäiset.

Uskon, että laadultaan gradeerattu tieteellisen julkaisutoiminnan tulosarvointi tulee piakkoin käyttöön. Uskon, että jokaisen meistä kansalaisjärjen mukainen ratkaisu valitaan.

Tiedämme jo nyt sen valtavan työmäärän, mitä vaatii artikkeli kansainväliseen referoituun jurnaaliin, jos sellaista lähestyy ikään kuin vapaiden markkinoiden kautta. Tiedämme myös, kuinka työläs on saada aikaan laadukas tieteellinen monografia edes kotimaisella kielellä. Tiedämme samoin, että laitossarjajulkaisun tai kotimaisella kielellä laaditun katsausartikkelin väsäminen kysyy yleensä huomattavasti vähemmän otsan hiestymistä.

Pertti Ahonen